

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2014/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] REMBRANDT ALS STRIPHELD

Het leven van de schilder Rembrandt van Rijn (1606-1669) heeft sinds de romantiek vele schrijvers en kunstenaars geïnspireerd. In de Nederlandse literatuur verwerkten E.J. Potgieter, Theun de Vries en Margriet de Moor – naast allerlei mindere goden – het in verhalen en romans. Het werd in 1936 verfilmd door Alexander Korda met Charles Laughton in de hoofdrol, in een musical gegoten bij de vierhonderdste geboortedag van de schilder, en twee jaar geleden zond de Evangelische Omroep de televisieserie *Rembrandt en ik* uit. Dit lijstje kan haast eindeloos worden uitgebreid met voorbeelden uit diverse genres en media, zodat het niet hoeft te verbazen dat ook de negende kunst haar bijdrage aan de fictionele verbeelding van Rembrandt heeft geleverd. Naast het *Suske en Wiske*-album *De Nachtwachtbrigade* verschenen recentelijk de Rembrandt-strip van Olivier en Denis Deprez en *Le fils de Rembrandt* van Robin, dat zich veeleer als *graphic novel* aandient. De Nederlandse stripauteur en illustrator Typex (pseudoniem van Raymond Koot, *1962) voegde daaraan in 2013, mede op initiatief van het heropende Rijksmuseum, zijn interpretatie van de schilder toe.

De elf hoofdstukken van Typex' *Rembrandt* zijn ieder opgehangen aan een cruciaal personage uit het leven van de titelheld. Zo'n zijdelingse benadering van de grote kunstenaar is natuurlijk niet nieuw – ook *Rembrandt en ik* en *Le fils de Rembrandt* doen het zo, net als bijvoorbeeld Theun de Vries in *Meester en minnaar* (1972) – maar de eigenzinnige keuzes van Typex maken haar weer spannend. Naast voor de

hand liggende figuren als Rembrandts kinderen Titus en Cornelia en de vrouwen in zijn leven (Saskia van Uylenburgh, Geertje Dircx, Hendrickje Stoffels) ontmoeten we de olifant Hansje (die hij tekent) en een rat die in Amsterdam de pest helpt te verspreiden waaraan Hendrickje sterft. In één hoofdstuk is de ereplaats zelfs voor de *conus marmoreus*, de schelp waarvan Rembrandt een beroemde ets maakte (en die, maar dit terzijde, volgens *De Nachtwachtbrigade* via de teletijdmachine van professor Barabas bij de schilder beland is). Via die menselijke, dierlijke of zelfs levenloze figuranten vertelt Typex per hoofdstuk een of enkele episodes uit Rembrandts leven zonder de chronologie te volgen. Ook dat is verfrissend, want zo ontznappt hij aan het clichématige beeld van de “tweedelige Rembrandt”. Volgens die gemythologiseerde versie zou de succesvolle Rembrandt na het schilderen van *De Nachtwacht* en het overlijden van Saskia in 1642 in een crisis zijn geraakt die tot miskenning door het publiek en tot een verinnerlijking in zijn werk zou hebben geleid.

Mooi is dat Typex volop gebruikmaakt van de mogelijkheden die het medium strip hem biedt: plaatjes in alle mogelijke formaten en verhoudingen, spectaculaire perspectiefwissels, subtiële variatie in de inkleuring (met opvallend veel monochrome tekeningen), enzovoort. Als het moet, laat hij zijn personages binnen dezelfde tekening de paginagrens oversteken of volgt de lezer hen van onder naar boven terwijl ze een trap oplopen. *Rembrandt* is een tot de randen toe gevuld kijkboek: vaak heeft de tekenaar pagina's lang zelfs geen tekstballon of bijschrift nodig om zijn verhaal te vertellen. Behalve voor de historische personages ruimt het beeld veel plaats in voor hun omgeving. Het zeventiende-eeuwse Amsterdam en Holland worden in weidse panorama's en veelzeggende details geëvoceerd.

Bij alle verscheidenheid vertoont Typex' *Rembrandt* een grote eenheid van stijl. Een meesterzet daarbij is dat de auteur zich bij uitstek laat inspireren door de grafiek van Rembrandt: de tekeningen en etsen, die vanzelf dichterbij de strip aanleunen dan de schilderijen. Toch ziet ook Typex zich soms genoodzaakt om een schilderij na te tekenen – *De Nachtwacht* zelfs over twee volle pagina's – maar in zulke gevallen weet hij zijn interpretatie van Rembrandts doeken een onmisbare

functie te geven binnen zijn eigen striplogica. De fotoreproducties die de gebroeders Deprez en ook Robin soms losweg tussen hun tekeningen plakken, zijn hier ver te zoeken. Ook een aantal grafische motieven versterkt de coherentie van het boek. Zo staat bij het begin van elk hoofdstuk een vogel op wacht die iets te maken heeft met de vertelde episode uit Rembrandts leven: van een huiselijke kip tot een boosaardige aasgier bij het hoofdstuk over zijn hebzuchtige schoonfamilie.

De buitengewone zorgvuldigheid van Typex blijkt niet alleen uit de tekeningen, maar ook uit het scenario (volgens het colofon “deels gebaseerd” op een mij verder onbekend kort verhaal van Gert Jan Pos). Alles wijst erop dat hij zich bijzonder nauwkeurig heeft gedocumenteerd. Op het eerste gezicht lijkt dat te vloeken met het feit dat hij soms klassieke anekdotes over Rembrandt navertelt die door kunsthistorici al lang als mythes van de hand zijn geweest. Toch is dat maar schijn. Het bekende verhaal over de vrekkige Rembrandt die een door één van zijn leerlingen op de grond geschilderde munt probeert op te rapen – dat bijvoorbeeld in *De Nachtwachtbrigade* vooral als dankbare gag dienstdoet – gebruikt Typex om de relatie tussen de meester en zijn leerlingen te typeren, een thema dat hij ook elders behandelt. Ook de door Potgieter omstreeks 1830 al vertelde anekdote over Rembrandt die in een op hol geslagen postkoets veilig én gratis thuiskomt, of andere (vermeende) jeugdbelevissen, worden door Typex gretig meegenomen en tegelijk gerelativeerd. Hij stelt ze voor als sterke verhalen van de schilder zelf of van een overenthousiaste bewonderaar. Door hun aparte visuele vorm krijgen die ingebelde verhaaltjes duidelijk een ander statuut dan het hoofdverhaal van de strip. Maar ook dat hoofdverhaal is uiteraard fictie, zij het dan biografisch geïnspireerd: Typex vult heel inventief de lege plekken op tussen de bekende biografische en kunsthistorische gegevens over Rembrandt.

Hoewel hij zijn Rembrandt onmiskenbaar heldhaftige trekken meegeeft, ontkomt Typex door zijn humor aan een al te eenduidige mythevorming van de geniale kunstenaar (zoals die bijvoorbeeld in de versie van Olivier en Denis Deprez wel enigszins aanwezig is). Hier en daar komen half-anachronistische passages in de geest van *Suske en Wiske* of *Asterix* voor. Zo zien we twee zeventiende-

eeuwse Japanse toeristen vergeefs bij het Rembrandthuis aanbellen. Tot de humor draagt nog bij dat Typex het hele boek door gewone hedendaagse spreektaal hanteert, zonder enige poging tot historisering, en dat hij soms bewust de spanning tussen de Gouden Eeuw en de moderne tijd opzoekt. Geestig zijn bijvoorbeeld Rembrandts verzuchting als hij door zijn raam het schuttersgilde van Frans Banning Cocq ziet passeren – “En dat stel operettefiguren mag ik vereeuwigen” – en de manier waarop vriend en concurrent Jan Lievens zijn eigen *golden sixties* typeert: “We moeten met onze tijd mee, daar komt het gewoon op neer. Dit zijn de zestiger jaren, de mensen zijn verwend. De klant is koning, zo denken ze!”

Wie een historische figuur als hoofdpersonage voor een roman, film of toneelstuk kiest, vindt meestal meer problemen op zijn weg dan hij er kan oplossen, en in een strip is dat niet anders. Daar zijn allereerst alle problemen van de biografie: wie was die figuur eigenlijk, hoe betrouwbaar zijn de bronnen over zijn leven, en welke samenhang valt daarin te ontwaren? En dan ook nog alle problemen van de fictie: hoe geef je dat leven zo weer dat het geloofwaardig, ja zelfs herkenbaar overkomt én

Rembrandt door Typex © Typex / Oog en Blik.

tegelijk verrast, dat het zich niet aandient als een licht bewerkt Wikipedia-lemma maar als een volwaardig verhaal? Is de held van de gefictionaliseerde biografie bovendien een kunstenaar, dan rijst ook nog de vraag hoe behalve aan diens leven ook aan zijn oeuvre recht kan worden gedaan.

Typex is erin geslaagd al die problemen op meesterlijke, soms verbluffende wijze weg te werken en heeft daarmee iets heel moeilijks gepresteerd. Hij complementeert de bekende feitjes over Rembrandts leven en werk met zijn eigen verbeelding (letterlijk en figuurlijk) en verwerkt ze tot een indrukwekkend visueel én verbaal kunstwerk.

KOEN RYMENANTS

TYPEX, *Rembrandt*, Oog & Blik/De Bezige Bij, Amsterdam, 2013, 238 p.

ROBIN, *Le fils de Rembrandt*, Sarbacane, z. pl., 2010, 303 p.

OLIVIER & DENIS DEPREZ, *Rembrandt*, Casterman, z. pl., 2008, 64 p.

WILLY VANDERSTEEN [PETER VAN GUCHT & LUC MORJEAU], *De Nachtwachtbrigade*, Standaard, Antwerpen, 2006, 46 p.
